

WYMAGANIA EDUKACYJNE Z JĘZYKA POLSKIEGO – KLASA 1

Uogólnione wymagania na poszczególne oceny: poziom podstawowy i rozszerzony

OCENA DOPUSZCZAJĄCA (2)

Aby uzyskać ocenę dopuszczającą, musisz opanować absolutne podstawy materiału z lekcji. Twoje umiejętności powinny obejmować:

- **wiedzę o epokach i sztuce:** wyjaśniasz, skąd wzięły się nazwy epok (antyk, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie), znasz ich ogólne ramy czasowe. Rozpoznajesz podstawowe style w sztuce (np. antyczny ideał piękna, zabytki średniowiecza, styl renesansowy, barokowy, klasycyzm) i wymieniasz najważniejszych twórców;
- **pracę z tekstem i filmem:** potrafisz krótko opowiedzieć fabułę lub tematykę omawianych mitów, historii biblijnych oraz lektur i filmów (np. *Iliada*, *Antygona*, *Bogurodzica*, *Pieśń o Rolandzie*, utwory Kochanowskiego, *Makbet*, *Skąpiec*, satyry Krasickiego, a także wybrane filmy). Znasz i wymieniasz głównych bohaterów tych dzieł;
- **podstawy teorii literatury:** wskazujesz w utworach podmiot liryczny (osobę mówiącą) oraz adresata. Rozpoznajesz podstawowe rodzaje i gatunki literackie (np. epos, dramat, pieśń, tren, sonet, satyra, komedia, psalm);
- **kształcenie językowe i tworzenie wypowiedzi:** znasz podstawowe pojęcia, takie jak znak, akt komunikacji, zapożyczenie, perswazja, retoryka, odmiana języka czy styl funkcjonalny. Wiesz, czym różni się streszczenie od parafrazy i znasz strukturę prostej wypowiedzi argumentacyjnej.

OCENA DOSTATECZNA (3)

Aby otrzymać ocenę dostateczną, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dopuszczającą i dodatkowo:

- **rozumienie pojęć i idei:** wyjaśniasz i odnosisz do konkretnej epoki kluczowe hasła światopoglądowe oraz filozoficzne (np. monoteizm/politeizm, antropocentryzm, filozofia Sokratesa, Platona i Arystotelesa, stoicyzm, epikureizm, teocentryzm, humanizm, reformacja, kontrreformacja, sarmatyzm, racjonalizm, utylitaryzm);
- **analizę bohaterów i tekstów:** potrafisz scharakteryzować i ocenić głównych bohaterów lektur i filmów (np. Achillesa, Kreona i Antygone, Hioba, Rolanda, Makbeta, Harpagona). Umiesz wskazać w tekście archaizmy, środki stylistyczne oraz wyraźne nawiązania do Biblii i mitologii;
- **pracę z gatunkiem i kompozycją:** opisujesz cechy charakterystyczne danych gatunków na konkretnych przykładach (np. cechy eposu homeryckiego, tragedii antycznej, dramatu szekspirowskiego, komedii klasycystycznej, satyry). Rozumiesz konstrukcję utworów (np. wiesz, na czym polega koncept w poezji barokowej lub zasada trzech jedności w dramacie).
- **komunikację i język:** rozróżniasz składniki aktu komunikacji oraz funkcje wypowiedzi. Znasz historię zapożyczeń w języku polskim i podajesz ich przykłady. Rozróżniasz odmiany języka (oficjalną/nieoficjalną, pisaną/mówioną) oraz style funkcjonalne. Znasz zasady kompozycji mowy retorycznej lub tekstu perswazyjnego.

OCENA DOBRA (4)

Aby otrzymać ocenę dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dostateczną i dodatkowo:

- **głębszą analizę i interpretację:** samodzielnie interpretujesz wiersze, psalmy i fragmenty prozy, łącząc je z kontekstem filozoficznym, historycznym i biograficznym. Wyjaśniasz, jaką funkcję pełnią użyte przez autora środki językowe, chwyt retoryczny czy symbole (np. jeźdźcy Apokalipsy, motyw *deesis*);
- **problematykę dzieł:** analizujesz konflikty, racje bohaterów i problemy moralne (np. konflikt tragiczny w *Antygonie*, problem niezawinionego cierpienia u Hioba, przyczyny przemiany i klęski Makbeta, relacje rodzinne w *Skąpcu*, krytykę wad w satyrach Krasickiego);
- **rozpoznawanie stylów, toposów i motywów:** szczegółowo charakteryzujesz style w sztuce (np. znaczenie harmonii w antyku, alegoryczność sztuki średniowiecza, cechy baroku czy klasycyzmu) na wybranych przykładach. Odnajdujesz i omawiasz kluczowe toposy (np. *exegi monumentum* / nieśmiertelność poety, *homo viator* / człowiek wędrowiec, topos ojczyzny, *vanitas* / marność, *danse macabre* / taniec śmierci);
- **praktyczne umiejętności językowe i redakcyjne:** potrafisz stworzyć poprawną notatkę syntetyzującą oraz spójną wypowiedź argumentacyjną. Rozpoznajesz zapożyczenia oraz cechy konkretnego stylu funkcjonalnego w tekście źródłowym. Analizujesz przemówienia pod kątem użytych środków retorycznych.

OCENA BARDZO DOBRA (5)

Aby otrzymać ocenę bardzo dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności i dodatkowo:

- **zaawansowaną interpretację i syntezę:** dokonujesz wnikliwej analizy porównawczej dzieł z różnych epok (np. porównujesz biblijny opis stworzenia świata z mitologicznym, obraz Boga u Kochanowskiego ze średniowiecznym lub wiersze współczesne – np. Różewicza, Herberta – z ich dawnymi pierwowzorami).
- **zaawansowane umiejętności retoryczne i językowe:** budujesz wypowiedź retoryczną z precyzyjnym uwzględnieniem jej funkcji, celu i adresata. Wykorzystujesz nieliterackie i literackie metody dowodzenia (np. indukcja i dedukcja). Swobodnie przekształcasz teksty z jednego stylu funkcjonalnego na inny.
- **argumentację:** tworzysz w pełni samodzielne, bogate faktograficznie i logicznie spójne wypowiedzi pisemne i ustne, sprawnie broniąc swojego stanowiska i wyciągając dojrzałe wnioski.

OCENA CELUJĄCA (6)

Aby otrzymać ocenę celującą, musisz spełnić wszystkie wymagania na ocenę bardzo dobrą i dodatkowo wyróżniać się samodzielnością myślenia, kreatywnością i erudycją:

- **formułowanie problemów badawczych:** potrafisz samodzielnie stawiać oryginalne hipotezy interpretacyjne, dostrzegać nieoczywiste powiązania między tekstami i rozwiązywać skomplikowane problemy literackie;
- **szeroki kontekst kulturowy:** swobodnie dyskutujesz o uniwersalnym charakterze dawnych arcydzieł i ich aktualności w dzisiejszym świecie (np. uniwersalizm mitów,

Antyfony, Trenów czy dramatów Szekspira). Dostrzegasz i omawiasz wartości humanistyczne w literaturze i sztuce na przestrzeni wieków;

- **świadomość językową i komunikacyjną:** wyjaśniasz, co decyduje o etyce wypowiedzi, potrafisz ocenić funkcję dzieł sztuki oraz aktywnie i merytorycznie uczestniczysz w debatach nad rolą języka i literatury w kulturze dawnej i współczesnej.

Poziom rozszerzony (*):

Sprawnie operujesz materiałem rozszerzonym z całego roku. Znasz archetypiczne znaczenie wędrowni Odysa. Rozumiesz strukturę i ewolucję światopoglądu w cyklu *Trenów* Kochanowskiego. Analizujesz mechanizmy władzy i postawy życiowe w dramatach Szekspira (np. makiawelizm w *Hamlecie*). Omawiasz koncepcje państwa, utopii i antyutopii, np. na podstawie Platona, Morusa czy Huxleya. Wyjaśniasz i stosujesz w analizie zaawansowane pojęcia, takie jak: kalokagatía, poetyka normatywna, kostium historyczny, antyutopia czy konsolacyjny charakter literatury. Analizujesz i oceniasz artystyczne reinterpretacje, parodie i gry słowne w literaturze współczesnej.

WYMAGANIA EDUKACYJNE Z JĘZYKA POLSKIEGO – KLASA 2

Wymagania ogólne – poziom podstawowy i rozszerzony

OCENA DOPUSZCZAJĄCA (2)

Aby uzyskać ocenę dopuszczającą, musisz opanować podstawowe fakty i podstawy materiału z lekcji:

- **wiedza o epokach i sztuce:** wyjaśniasz, skąd wzięły się nazwy epok (romantyzm, pozytywizm) oraz znasz ich ramy czasowe w Europie i w Polsce. Wskazujesz najważniejsze tematy sztuki romantycznej oraz podstawowe pojęcia sztuki XIX wieku (realizm, naturalizm, akademizm, malarstwo historyczne).
- **znajomość lektur i tekstów kultury:** potrafisz krótko opowiedzieć treść lub fabułę omawianych utworów oraz wymienić ich głównych bohaterów (np. ballad Mickiewicza, *Dziadów cz. III*, wierszy Słowackiego i Norwida, a z pozytywizmu: *Lalki*, *Potopu*, *Zbrodni i kary*).
- **teoria literatury:** wymieniasz i definiujesz popularne w tych epokach gatunki literackie (np. ballada, dramat romantyczny, sonet, hymny, powieść realistyczna). Wskazujesz podmiot liryczny, narratora i typy bohaterów (np. bohatera romantycznego).
- **kształcenie językowe i retoryka:** znasz podstawowe definicje pojęć językowych: stylizacja, struktury składniowe, perswazja, manipulacja.

OCENA DOSTATECZNA (3)

Aby otrzymać ocenę dostateczną, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dopuszczającą, a dodatkowo:

- **rozumienie pojęć i idei:** wyjaśniasz kluczowe hasła światopoglądowe i filozoficzne obu epok (np. hasła polskiego pozytywizmu, cechy światopoglądu romantycznego, specyfikę polskiego romantyzmu i pozytywizmu).
- **analiza bohaterów i utworów:** charakteryzujesz i opisujesz głównych bohaterów (np. Konrada, Kmicica, Wokulskiego, Rzeckiego, Łęcką, Raskolnikowa). Omawiasz relacje między nimi oraz dostrzegasz podstawowe cechy kompozycji i narracji dzieł (np. obecność *Pamiętnika starego subiekta*, cechy powieści historycznej czy polifonicznej).
- **praca ze stylem i kontekstem:** wskazujesz w sztuce i literaturze cechy charakterystyczne stylów (np. cechy stylu romantycznego). Umiesz rozpoznać podstawowe rodzaje stylizacji (np. kolokwializmy), funkcje spójników w składni oraz odróżniasz perswazję od manipulacji.

OCENA Dобра (4)

Aby otrzymać ocenę dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dostateczną i dodatkowo:

- **interpretacja i funkcja środków:** samodzielnie interpretujesz wiersze i fragmenty prozy, wskazując funkcję użytych środków stylistycznych, językowych, interpunkcji oraz chwytów retorycznych.
- **głęboka analiza problematyki:** analizujesz konflikty wewnętrzne, racje, dylematy moralne oraz przemiany bohaterów (np. przemianę Kmicica, bunt Konrada, konflikty pokoleń, problematykę społeczną w *Zbrodni i karze*, miłość romantyczną u Wokulskiego). Opisujesz obraz społeczeństwa w dziełach realistycznych (np. arystokrację, mniejszości narodowe).
- **praca z motywami i kontekstami:** omawiasz kluczowe toposy i motywy (np. *theatrum mundi*, motyw cierpienia, motyw rewolucji, mesjanizm, prometeizm, znaczenie mogił powstańczych, motywy oniryczne – sny bohaterów). Porównujesz teksty z epoki z ich współczesnymi nawiązaniem (np. Szymborskiej, Miłosa).
- **praktyczne umiejętności językowe:** wskazujesz w tekście błędy składniowe, interpunkcyjne lub techniki manipulacyjne i potrafisz je poprawić.

OCENA BARDZO Dобра (5)

Aby otrzymać ocenę bardzo dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dobrą, a dodatkowo:

- **zaawansowana synteza i komparatystyka:** dokonujesz samodzielnych i dojrzałych analiz porównawczych utworów z różnych epok (np. porównujesz światopogląd romantyczny i oświeceniowy, badasz realizację motywu *exegi monumentum*, zestawiasz opisy przestrzeni Warszawy i Paryża lub postawy bohaterów).
- **wnioskowanie i argumentacja:** w wypowiedziach ustnych i pisemnych potrafisz zająć jasne własne stanowisko, budujesz logiczną, bogatą argumentację, uogólniasz

wnioski i sprawnie operujesz różnorodnymi kontekstami (biograficznymi, historycznymi, biblijnymi, mitologicznymi).

- **praktyczna retoryka i język:** potrafisz samodzielnie przygotować i wygłosić referat, przereklamować tekst, stosując celową stylizację językową, oraz analizować wypowiedzi pod kątem ich intencji i struktur składniowo-znaczeniowych.

OCENA CELUJĄCA (6)

Aby otrzymać ocenę celującą, musisz spełnić wszystkie wymagania na ocenę bardzo dobrą, a także wykazać się pełną samodzielnością i nienaganną erudycją:

- **dojrzałość krytyczna:** samodzielnie analizujesz wpływ środków językowych i literackich na głęboką wymowę dzieł, dostrzegasz nowatorstwo form i uniwersalny charakter poruszanych w XIX wieku problemów.
- **twórcze myślenie:** podejmujesz oparte na głębokiej wiedzy dyskusje na tematy trudne (np. o aktualności filozofii pozytywnej, o zjawisku teatralności we współczesnym świecie czy o motywach literackich).
- **praca z tekstami krytycznymi:** samodzielnie analizujesz i oceniasz eseistyczne i literaturoznawcze teksty współczesne (np. komentarze Olgi Tokarczuk o *Lalce*), wyciągając z nich twórcze wnioski.

WYMAGANIA DLA POZIOMU ROZSZERZONEGO (*)

Jeśli realizujesz język polski w zakresie rozszerzonym, Twoje umiejętności – oprócz wymagań podstawowych – obejmują dodatkowo następujące zagadnienia:

- **Wiedza o literaturze i prądach artystycznych:** Wyjaśniasz znaczenie i wskazujesz cechy takich zjawisk jak eklektyzm w architekturze, bovaryzm w literaturze europejskiej czy konwencje naturalizmu i realizmu w powieści psychologicznej.
- **Szczegółowa analiza lektur rozszerzonych:**
 - Wnikliwie analizujesz literaturę europejską (np. *Król olch* Goethego, *Pani Bovary* Flauberta).
 - Dokonujesz pogłębionej interpretacji dramatów Słowackiego (*Kordian*). Analizujesz etapy podróży Kordiana, jego monolog na Mont Blanc (zestawiając go z Wielką Improwizacją), motyw rewolucji, a także rozliczenie z mitami romantycznymi.
 - Analizujesz skomplikowane i wielopoziomowe utwory Norwida (*Fortepian Szopena*) pod kątem Norwidowskiej koncepcji sztuki, syntezy chrześcijaństwa i antyku oraz motywów narodowych.
- **Praca z nowoczesnym kontekstem rozszerzonym:** Interpretujesz teksty współczesne wchodzące w dialog z tradycją XIX-wieczną. Umiesz wskazać w nich chwytaki takie jak zabieg mitologizacji, konwencję baśniową czy oniryzm.
- **Zaawansowane kształcenie językowe:**
 - Definiujesz i wskazujesz w tekstach kultury różnice między stylem indywidualnym a stylem typowym; potrafisz celowo przekształcić tekst, nadając mu cechy stylu konkretnego autora.
 - Znasz, definiujesz i potrafisz wskazać realizację różnych funkcji języka (w tym społecznej funkcji języka na przykładzie regionalizmów i wyrażen środowiskowych).

- Analizujesz rolę języka w budowaniu obrazu świata, badasz przysłowia i związki frazeologiczne pod kątem uwarunkowań kulturowych oraz ukonkretniania abstrakcji.

WYMAGANIA EDUKACYJNE Z JĘZYKA POLSKIEGO – KLASA 3

Uogólnione wymagania na poszczególne oceny: poziom podstawowy i rozszerzony

OCENA DOPUSZCZAJĄCA (2)

Aby uzyskać ocenę dopuszczającą, musisz opanować absolutne podstawy materiału z lekcji. Twoje umiejętności powinny obejmować:

- **wiedzę o epokach i sztuce:** umiejscawiasz w czasie i wymieniasz nazwy oraz wiodące nurty epok (Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, wojna i okupacja). Znasz ogólne ramy czasowe oraz potrafisz wymienić najważniejsze kierunki filozoficzne i nurty w sztuce (np. dekadentyzm, ideologie totalitarne, formy represji w czasie II wojny światowej).
- **znajomość lektur i tekstów kultury:** potrafisz krótko omówić fabułę, treść lub tematykę oraz wymienić głównych bohaterów najważniejszych utworów epoki (np. *Chłopi*, *Wesele*, *Przedwiośnie*, *Ferdydurke*, *Proszę państwa do gazu*, *Inny świat*, *Zdążyć przed Panem Bogiem*) oraz podstawowych wierszy (np. Tetmajera, Staffa, Leśmiana, Tuwima, Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Czechowicza, Baczyńskiego, Miłosza, Różewicza).
- **teorię literatury:** wskazujesz w utworach podmiot liryczny, adresata lub narratora. Rozpoznajesz podstawowe gatunki i formy literackie pojawiające się w tym okresie (np. sonet, dramat modernistyczny, powieść awangardowa, literatura faktu, elegia).
- **kształcenie językowe i retorykę:** definiujesz podstawowe pojęcia, takie jak norma językowa, błąd językowy, ironia, tabu językowe czy felieton. Znasz podstawowe zasady redagowania notatki syntetyzującej.

OCENA DOSTATECZNA (3)

Aby otrzymać ocenę dostateczną, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dopuszczającą i dodatkowo:

- **rozumienie pojęć i idei:** wyjaśniasz etymologię nazw epok oraz kluczowe hasła światopoglądowe (np. filister, sztuka dla sztuki, psychoanaliza, katastrofizm, sformułowanie „Dekalog odwrócony” w kontekście lagrów, podział na małą i wielką historię). Scharakteryzujesz główne założenia filozofii Schopenhauera, Nietzschego i Bergsona oraz problemy społeczne II RP.
- **analizę bohaterów i tekstów:** charakteryzujesz kluczowe postaci (np. Barykę, Józia, Edelmana, podmiot liryczny w poezji skamandrytów). Wskazujesz w utworach środki stylistyczne, elementy impresjonistyczne, symboliczne, cechy dramatu narodowego

oraz potrafisz odróżnić normę wzorcową od użytkowej i zidentyfikować błędy językowe w tekście.

- **pracę z gatunkiem i kompozycją:** opisujesz kompozycję i strukturę poznanych dzieł (np. konstrukcja *Wesela*, specyfika reportażu lub literatury faktu). Rozpoznajesz wyznaczniki ironii w języku potocznym oraz publicystycznym, a także wskazujesz cechy stylu publicystycznego.

OCENA DOBRA (4)

Aby otrzymać ocenę dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dostateczną i dodatkowo:

- **głębszą analizę i interpretację:** samodzielnie formułujesz tezy interpretacyjne do wierszy i fragmentów prozy, analizując funkcję środków językowych, warstwy brzmieniowej, synestezji, kontrastów i paralelizmów kompozycyjnych. Wyjaśniasz zmiany zachodzące w normie językowej oraz sprawnie operujesz pojęciem tabuizacji w zależności od sytuacji komunikacyjnej.
- **problematykę dzieł:** analizujesz dylematy moralne, konflikty wewnętrzne i przemiany bohaterów (np. demaskowanie mitów narodowych i relacji społecznych w *Weselu*, ewolucję Baryki w *Przedwiośnie*, mechanizmy „upupiania” w *Ferdydurke*, postawy więźniów w literaturze łagrowej i lagrowej).
- **rozpoznawanie stylów, toposów i motywów:** odnajdujesz i omawiasz kluczowe motywy (np. *vanitas*, *homo viator*, motyw rewolucji, mit szklanych domów, motyw tańca chocholego, motywy arkadyjskie i katastroficzne). Łączysz teksty z odpowiednimi kontekstami (filozoficznym, historycznym, biograficznym).
- **praktyczne umiejętności językowe i redakcyjne:** potrafisz nazwać i poprawić błędy językowe, wskazać funkcję frazeologizmów i zaimków w budowaniu relacji w tekście.

OCENA BARDZO DOBRA (5)

Aby otrzymać ocenę bardzo dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dobrą i dodatkowo:

- **zaawansowaną interpretację i syntezę:** dokonujesz dojrzałych analiz porównawczych utworów z różnych okresów (np. zestawiasz poezję Tetmajera ze współczesnym wierszem Szymborskiej, porównujesz kreację tradycji wiejskiej u Reymonta lub obraz rewolucji w *Przedwiośnie* z tradycją literacką). Swobodnie interpretujesz głębokie i niejednoznaczne symbole (np. złoty róg, chocholi taniec, symbolikę mroku i światła).
- **zaawansowane umiejętności retoryczne i językowe:** samodzielnie tworzysz, redagujesz i wygłaszasz teksty o charakterze argumentacyjnym. Odróżniasz zamierzoną innowację językową od błędu oraz analizujesz funkcję stylistyczną neologizmów i struktur składniowych w literaturze.

- **argumentację:** w wypowiedziach pisemnych i ustnych zajmujesz samodzielne, bogate faktograficznie stanowisko, podejmujesz merytoryczną polemikę z tekstami krytycznymi, wyciągając dojrzałe wnioski syntetyzujące.

OCENA CELUJĄCA (6)

Aby otrzymać ocenę celującą, musisz spełnić wszystkie wymagania na ocenę bardzo dobrą i dodatkowo wyróżniać się samodzielnością myślenia, kreatywnością i erudycją:

- **formułowanie problemów badawczych:** dostrzegasz nieoczywiste powiązania między tekstami, formułujesz oryginalne hipotezy interpretacyjne i oceniasz nowatorstwo form literackich przełomu wieków i dwudziestolecia międzywojennego.
- **szeroki kontekst kulturowy:** swobodnie dyskutujesz o uniwersalnym charakterze dzieł XX wieku i ich aktualności (np. diagnoza społeczeństwa w *Weselu* w kontekście współczesnym, aktualność dulszczyzny, filozoficzne implikacje katastrofizmu wojennego). Interpretujesz dzieła plastyczne (np. malarstwo modernistyczne, ekspresjonistyczne) w ścisłym powiązaniu z literaturą.
- **świadomość językową i komunikacyjną:** omawiasz specyfikę zaawansowanych kategorii estetycznych (np. ironia tragiczna, sokratyczna, romantyczna), analizujesz przykłady łamania tabu we współczesnych mediach oraz funkcjonalnie wykorzystujesz pełną wiedzę z zakresu leksyki, słowotwórstwa i fleksji w autorskich tekstach.

POZIOM ROZSZERZONY (*)

Jeśli realizujesz język polski w zakresie rozszerzonym, Twoje umiejętności – oprócz wymagań podstawowych – obejmują dodatkowo następujące zagadnienia z materiału klasy 3:

- **wiedza o literaturze i prądach awangardowych:** Wyjaśniasz założenia teoretyczne i artystyczne teatru Czystej Formy Witkacego oraz poetyki awangardy (figury eksplozywne u Przybosa, mityzacja rzeczywistości, oniryzm). Sprawnie posługujesz się pojęciami, np. autotematyzm, motyw katabazy, groteska, reifikacja, sekularyzacja historii biblijnej, triada heglowska. Rozpoznajesz sposoby wprowadzania i funkcje konwencji, np.: onirycznej, groteskowej, nadrealistycznej, fantastycznej, naturalistycznej.
- **szczegółowa analiza lektur rozszerzonych:**
 - Poezja awangardowa (np. Przyboś): analizujesz budowę wierszy pod kątem obrazu miasta, techniki synestezji, katastrofizmu oraz nowatorskiego podejścia do tradycji czarnoleskiej i toposów (np. topos ptaka).
 - *Sklepy cynamonowe* (Schulz): analizujesz rzeczywistość oniryczną, sensualny obraz świata, motyw labiryntu i mityzację w dialogu z plastyką (np. Chagall).

- *Szewcy* (Witkacy): omawiasz realizację teorii Czystej Formy, znaczenie imion, deformację bohaterów, groteskowość didaskaliów oraz katastroficzną wizję kolejnych rewolucji.
- *Proces* (Kafka): analizujesz świat przedstawiony pod kątem absurdu, symboliczną konstrukcję sądu, przypowieść o odźwiernym oraz topos labiryntu biurokratycznego.
- *Mistrz i Małgorzata* (Bułhakow): wnikliwie analizujesz wielopłaszczyznowość powieści (Moskwa, Jerozolima, plan fantastyczny), reinterpretację motywów faustycznych i biblijnych, psychologizację Piłata i Jezui oraz problem wolności i fatalizmu miłości.
- **zaawansowane kształcenie językowe i retoryczne:** samodzielnie analizujesz, projektujesz i tworzysz zaawansowane formy wypowiedzi publicystycznej i krytycznoliterackiej. Analizujesz funkcje innowacji językowych w tekstach awangardowych, badasz artystyczne i społeczne konsekwencje łamania tabu oraz mechanizmy manipulacji językowej w systemach totalitarnych i literaturze z nimi polemizującej.

WYMAGANIA EDUKACYJNE Z JĘZYKA POLSKIEGO – KLASA 4

Uogólnione wymagania na poszczególne oceny: poziom podstawowy i rozszerzony (ze szczególnym uwzględnieniem przygotowania do egzaminu maturalnego)

OCENA DOPUSZCZAJĄCA (2)

Aby uzyskać ocenę dopuszczającą, musisz opanować absolutne podstawy materiału, które pozwalają na elementarną orientację w literaturze współczesnej:

- **wiedzę o epoce i kontekstach:** umiejscawiasz w czasie literaturę współczesną (podział na okres powojenny, powołanie PRL, przełom 1989 roku i literaturę najnowszą). Wymieniasz najważniejsze zjawiska historyczno-społeczne wpływające na kulturę.
- **znajomość lektur i tekstów kultury:** znasz ogólną fabułę, głównych bohaterów oraz podstawową tematykę najważniejszych utworów epoki (np. *Tango*, *Inny świat*, *Dżuma*). Kojarzysz najważniejszych poetów (np. Herberta, Szymborską, Miłosza).
- **teorię literatury:** rozpoznajesz podstawowe rodzaje literackie (liryka, epika, dramat). Wskazujesz w tekście podmiot liryczny, narratora i bohatera oraz potrafisz określić prosty temat utworu.
- **kształcenie językowe i retorykę:** odróżniasz styl potoczny od urzędowego lub naukowego. Potrafisz sformułować prostą tezę lub hipotezę i napisać wypowiedź argumentacyjną o przejrzystej trójdzielnej kompozycji.

OCENA DOSTATECZNA (3)

Aby otrzymać ocenę dostateczną, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dopuszczającą i dodatkowo:

- **rozumienie pojęć i zjawisk:** wyjaśniasz kluczowe pojęcia światopoglądowe i artystyczne epoki (np. teatr absurdu, stalinizm, cenzura, socrealizm, egzystencjalizm, postmodernizm). Rozumiesz pojęcie pokolenia Kolumbów oraz transformacji ustrojowej w kontekście kultury.
- **analizę bohaterów i tekstów:** potrafisz scharakteryzować postawy bohaterów (np. Artura, Stomila i Edka w *Tangu*, postawy ludzi wobec epidemii w *Dżumie*). Wskazujesz podstawowe środki stylistyczne w poezji powojennej (metaforę, oksymoron, ironię) i określasz ich bezpośrednią funkcję.
- **pracę z tekstem nieliterackim i językiem:** odróżniasz w tekstach publicystycznych i popularnonaukowych fakty od opinii. Rozpoznajesz podstawowe typy manipulacji językowej (np. w języku propagandy) oraz potrafisz wskazać cechy stylu naukowego i artystycznego.

OCENA DOBRA (4)

Aby otrzymać ocenę dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dostateczną i dodatkowo:

- **głębszą analizę i interpretację:** samodzielnie interpretujesz wiersze współczesne (np. Herberta, Szymborskiej, Miłosza), łącząc ich treść z powojenną kryzysowością kultury lub tradycją antyczną i biblijną (np. reinterpretacja mitów u Herberta).
- **problematykę dzieł i syntezę:** analizujesz skomplikowane dylematy moralne (np. postawy moralne i heroizm w obliczu zła w *Dżumie* Alberta Camusa, diagnozę inteligencji i narodzin totalitaryzmu w *Tangu* Sławomira Mrożka).
- **funkcjonalne posługiwanie się kontekstami:** sprawnie osadzasz utwory w kontekście historycznym, filozoficznym (np. egzystencjalizm Sartre'a i Camusa) oraz biograficznym autora. Dostrzegasz i omawiasz motywy wędrowne (np. motyw władzy, buntu, kryzysu wartości, motyw labiryntu czy totalitaryzmu).
- **praktyczne umiejętności retoryczne:** piszesz dojrzałe wypracowania maturalne (rozprawki), w których logicznie dobierasz argumenty, trafnie posługujesz się cytatami/parafrazami z lektur obowiązkowych, dbasz o poprawność językową (stylistyczną, ortograficzną, interpunkcyjną).

OCENA BARDZO DOBRA (5)

Aby otrzymać ocenę bardzo dobrą, musisz opanować wiadomości i umiejętności na ocenę dobrą i dodatkowo:

- **zaawansowaną interpretację i syntezę maturalną:** dokonujesz przekrojowych analiz porównawczych, zestawiając literaturę współczesną z tekstami z poprzednich

epok (np. porównanie totalitaryzmu w *Tangu* i *Dziadach cz. III*, motyw dżumy/zarazy na przestrzeni wieków).

- **sprawność metodologiczną i językową:** posługujesz się bogatym słownictwem teoretycznoliterackim i filozoficznym. Analizujesz strukturę językową utworów (np. kondensację znaczeń, nowatorstwo składniowe, dekonstrukcję języka poezji lingwistycznej).
- **argumentację i dojrzałość wypowiedzi:** w wypracowaniach i wypowiedziach ustnych (wzorowanych na formule matury ustnej) budujesz wieloaspektową argumentację, podejmujesz polemikę z powszechnymi sędziami krytycznoliterackimi, wykazując się erudycją i samodzielnością sądów.

OCENA CELUJĄCA (6)

Aby otrzymać ocenę celującą, musisz spełnić wszystkie wymagania na ocenę bardzo dobrą i dodatkowo wyróżniać się samodzielnością myślenia:

- **formułowanie nowatorskich problemów badawczych:** dostrzegasz nieoczywiste relacje intertekstualne, interpretujesz literaturę najnowszą w kontekście współczesnych nurtów filozoficznych i kulturowych (np. posthumanizm, ekokrytyka, socjologia kultury).
- **interdyscyplinarność:** swobodnie łączysz literaturę współczesną z innymi dziedzinami sztuki (np. teatr kantorowski, kino moralnego niepokoju, współczesne sztuki wizualne, malarstwo Beksyńskiego czy rzeźby Abakanowicz).
- **mistrzostwo językowe:** Twoje teksty pisane charakteryzują się nienagannym stylem, dojrzałością kompozycyjną, oryginalną pointą oraz całkowitym brakiem usterek językowych i merytorycznych.

POZIOM ROZSZERZONY (*)

Jeśli realizujesz język polski w zakresie rozszerzonym, Twoje umiejętności – oprócz wymagań podstawowych – obejmują dodatkowo następujące zagadnienia z materiału klasy 4:

- **Wiedza o nurtach i tendencjach literatury XX/XXI wieku:** Wyjaśniasz założenia postmodernizmuliteratury faktu (specyfika polskiej szkoły reportażu, granice między fikcją a dokumentem) oraz literatury emigracyjnej i łagrowej. Sprawnie posługujesz się pojęciami takimi jak: esej literacki, palimpsest, intertekstualizm, synkretyzm gatunkowy, dekonstrukcja, groteska i parabolizacja.
- **Szczegółowa analiza lektur rozszerzonych (klasa 4):**
 - wybrana proza XX wieku: dogłębnie analizujesz mechanizmy zniewolenia umysłu, totalitaryzm, kryzys humanizmu oraz problem odpowiedzialności pisarza.

- wnikliwa analiza ewolucji twórczości np. Miłosza, Herberta (koncepcja Pana Cogito, liryka roli), Różewicza (poezja „ściśniętego gardła”, po katastrofie) oraz poetów Nowej Fali (Stanisław Barańczak).
- **zaawansowane kształcenie językowe, retoryczne i kompozycyjne:** samodzielnie pisziesz zaawansowane wypracowanie o charakterze eseistycznym lub naukowym (porównanie dwóch lub trzech tekstów kultury w oparciu o skomplikowany problem teoretyczny lub filozoficzny). Analizujesz zjawisko nowomowy i manipulacji językowej w systemach autorytarnych i współczesnym dyskursie medialnym.